

ПРАДМОВА

Неабходнасць вывучэння праблемы ідэалаў сучаснага беларускага грамадства відавочная. Яна вынікае, па-першае, з таго, што асоба без арыентацый на пэўны сацыяльны ідэал не здольная на канструктыўную і актыўную грамадскую і грамадзянскую пазіцыю і, як правіла, немінуча дэградуе. Па-другое, дзяржаўная ідэалогія, каб эфектыўна накіроўваць людскую супольнасць на здзяйсненне нацыянальна важных задач, мусіць улічваць існуючыя і магчымыя грамадскія ідэалы. Важна ўсвядоміць тых з іх, якія існавалі ў беларусаў і ў суседніх народаў, каб выбраць і прапагандаваць найбольш адпаведныя нацыянальнай культурна-гістарычнай традыцыі, рэальныя і эфектыўныя для выхаду грамадства на больш высокі ўзровень духоўнасці і цывілізаванага жыцця — прычым найкарацейшым шляхам. Пошук ідэалаў асабліва ўласцівы сучаснаму грамадству — зняверанаму, разгубленаму, без памяці аб мінуўшчыне і дакладнага ўяўлення таго, што трэба рабіць і куды ісці.

Аптымізм, сілу, прагу жыцця чалавеку нясуць вера і веданне, што ён — частка вялікага цэлага, зладжанага і гарманічнага, частка не біялагічнай папуляцыі, а нацыі з мінулым і будучыняй. Апора на традыцыю дазваляе захаваць пераемнасць, забяспечыць прамую перадачу назапашанай мудрасці ад бацькоў да дзяцей, каб пошук ідэалаў кожнага новага пакалення не пачынаўся спачатку. Суаднесенне сябе з пэўнай культурай і разуменне свайго пэўнага месца ў гісторыі фарміруе не толькі нацыянальную і грамадзянскую свядомасць, патрыятызм, але і гартуе нацыянальную волю, без якой праблемным становіцца само дзяржаўнае будаўніцтва.

Сучаснаму беларускаму грамадству, відавочна, не стае той цвёрдай сістэмы ідэйна-маральных каардынат, якая б забяспечвала крытэрыі сацыяльнага і індывідуальнага выбару, упэўненасць у справядлівасці той ці іншай пазіцыі, урэшце, унутраны спакой і камфорт. Ідалапаклонства (рэлігійнае сектанцтва, праявы масавай культуры і адсутнасць імунітэту ў іх успрыманні, асабліва сярод моладзі) вядзе да разбурэння асобы. Захапленне ўсёдазволенасцю падрывае асновы сям'і. Прапаганда чужых беларускай зямлі ідэалаў вядзе ўрэшце і да сацыяльна-эканамічных катастроф.

Духоўны вакуум вельмі небяспечны. Ён выклікае масавы pesімізм і псіхозы, зніжае жыццяздзейнасць грамадства, стварае ўмовы для яго дэзінтэграцыі, узнікнення ідэй, якія дэстабілізуюць грамадства. Асабліва небяспечны ён для маладога пакалення, дзяцей, у якіх не выпрацаваны імунітэт да цыннізму, пошласці, да дрэнных праяў масавай культуры, дзе прапагандуюцца забойствы, парнаграфія, наркаманія, культ сілы, калі пад увагу бярэцца толькі неабходнасць зважаць на мацнейшага,

што, па сутнасці, адпавядае фашысцкай канцэпцыі жыцця. Агрэсія не можа выклікаць любові ці талерантнасці. Адсутнасць устаноўкі на добрае, прыгожэ, вечнае, спароджаная размытасцю ідэалаў сучаснасці, робіць любы выхавальчы працэс неэфектыўным.

Высокі ідэал, высакародная ідэя даюць чалавеку не толькі вялікую сілу вытрымаць і здзейсніць дзеля іх многае, пераадолець сацыяльную апатыю праз актыўнае імкненне да праўды, красы, справядлівасці, парадку, але і надзяляюць нас разуменнем бязмежнасці гэтай сілы. Ідэалы захоўваюць чалавечую годнасць, без якой мы губляем самае важнае, жывяць альтруізм, бескарыслінасць, самаахвярнасць, самаабмежаванне, спагаду, спачуванне, добразычлівасць, прынцыповасць, сумленнасць — лепшыя чалавечыя якасці. Чалавек, на жаль, не анёл, а свет, поўнячыся злом, рانیць нас штохвілінна. Ідэалы арыентуюць нас на Дабро, дапамагаюць ацаніць свае ўчынкi і навакольныя падзеі і факты.

Без мары, надзеі, жадання, узору, без аптымізму што чакае народ? Заняпад, дэградацыя. Нацыя, здольная на калектыўнае мысленне, на памяць аб традыцыях, на канструктыўныя мэты і задачы, на ідэалы, мае сваё жыццёвае прызначэнне і адпаведна перспектыву. Менавіта ідэалы з'яўляюцца апорай пры вызначэнні нацыянальных інтарэсаў, беларускай ідэі, пры набывіцці маральнага вопыту, талерантнасці, чалавечага паразумення і збліжэння. Нам усім трэба шукаць выйсце з маральнага, духоўнага, псіхалагічнага тупіка, а ў трэцяе тысячагоддзе ўвайсці з ясным усведамленнем сваёй будучыні, якая адпавядала б нашым ідэалам. Пошукі духоўнасці праз актуалізацыю ідэалаў могуць стаць галоўнай мэтай у развіцці беларускай нацыі XXI ст.

Узаемазалежнасць духоўнага стану асобы, грамадства і эканамічнай сітуацыі ў краіне бачылася і аўтарам навукова-творчага калектыву, які ў складзе дактароў навук (М. Крукоўскі, У. Конан) і кандыдата філалагічных навук (Л. Уладыкоўская-Канаплянік) пачаў распрацоўваць праблему «Грамадскія ідэалы Беларусі» ў 1995 г. на базе Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф. Скарыны. Зразумела, што ім пры абмежаванасці ў сродках немагчыма было ахапіць пастаўленую праблему цалкам. Не ахапілі яе паўнаты і кірункі, прапанаваныя для абмеркавання на Рэспубліканскай навуковай канферэнцыі «Грамадскія ідэалы: нацыянальныя традыцыі, сучасны стан, погляд у будучыню», якая была арганізавана Нацыянальным навукова-асветным цэнтрам імя Ф. Скарыны сумесна з Беларускаім універсітэтам культуры і праведзена 26–27 лістапада 1998 г.

З увагі на амаль поўную адсутнасць гатовых распрацовак апошніх гадоў і відавочную састарэласць ранейшых кожнае даследаванне па праблеме ідэалаў сучаснага беларускага грамадства і асобных яго пластоў будзе вызначацца і актуальнасцю, і навізнай, спрыяць акрэсленню сацыяльна-маральных арыентацый людзей, а гэтым — павышаць агульны ўзровень нашай духоўнасці і ствараць беларускую перспектыву.

Любоў Уладыкоўская-Канаплянік